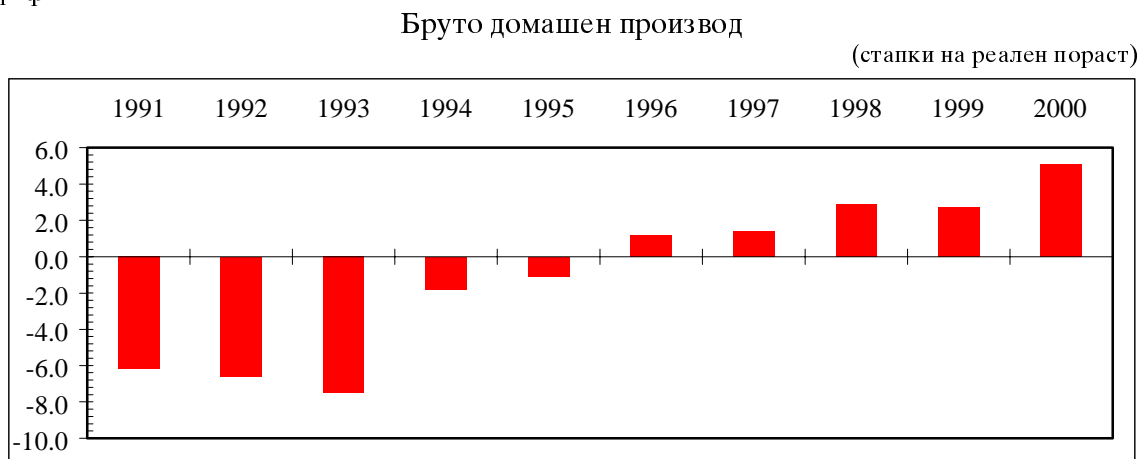

II. Економски движења во Република Македонија

2.1. Бруто домашен производ

Неколкугодишната тенденција на зголемена економска активност во Република Македонија продолжи и во 2000 година, при што е регистрирано значително забрзување на економскиот растеж. Тоа беше поттикнато од стабилниот макроекономски амбиент, изразен преку задржаната релативна стабилност на цените и стабилниот девизен курс на денарот, како и зголемената ликвидност во банкарскиот сектор, која овозможи интензивирање на кредитната активност на банките. Во функција на економската експанзија беше и интензивното спроведување на структурните реформи во фискалната сфера. Воведувањето на данокот на додадена вредност во април 2000 година позитивно дејствуваше како на страната на понудата, така и на страната на побарувачката на стоки и услуги. Психолошките ефекти од воведувањето на данокот врз населението и претпријатијата предизвикаа значителен пораст на трговијата, надворешно-трговската размена, личната и инвестиционата потрошувачка. Кон тоа се надоврза зголеменото индустриско производство, повисоката продуктивност на трудот во индустријата и пониските реални трошоци по единица труд.

Графикон 1

Реалниот пораст на бруто домашниот производ (БДП) во 2000 година достигна 5,1%⁶, што претставува најголем пораст од осамостојувањето наваму. Динамички набљудувано, најголем реален пораст на бруто домашниот производ беше регистриран во првиот квартал од 2000 година, што во целост произлегува од ефектите пред воведувањето на данокот на додадена вредност и ниската споредбена основа.

Во номинални големини, бруто домашниот производ во 2000 година изнесуваше 216.843 милиони денари, што е еквивалентно на 3,8 милијарди САД долари⁷. Притоа, новосоздадената вредност е номинално поголема за 11,0% во однос на 1999 година. Изразено по глава на жител, бруто домашниот производ во 2000 година изнесува 1.885 САД долари.

Од аспект на понудата, основни генератори на остварениот пораст на БДП во 2000 година се трговијата и индустриското производство. Така, додадената вредност

⁶ Проценети податоци од Заводот за статистика на Република Македонија.

⁷ Проценети податоци од Заводот за статистика на Република Македонија.

во трговијата е реално зголемена за 32,7%, што се должи на дејството на: а) високото ниво на извозна побарувачка во првата половина од 2000 година, особено на пазарот во СР Југославија и соодветната респонзивност од страна на македонските трговци; б) експанзијата на личната и инвестиционата потрошувачка пред воведувањето на данокот на додадена вредност; и в) значително зголеменото тргување со акцизни производи во првиот квартал од годината. Тоа резултираше со зголемување на стапката на учество на трговијата во создавањето на бруто домашниот производ за 2,9 процентни поени, кое во 2000 година изнесуваше 14,0%.

Производството во индустријата и рударството, кое во создавањето на бруто домашниот производ во 2000 година учествуваше со 21,1%, оствари реален пораст од 3,5% во однос на 1999 година. Порастот главно произлегува од зголеменото производство во извозно ориентираните гранки, како што се производство на градежни материјали, производство на хемиски производи, производство на обоени метали, производство на пијалаци и црната металургија. Имено, производителите од овие гранки соодветно реагираа на зголемената побарувачка за нивните производи, преку поефикасно користење на постојните капацитети.

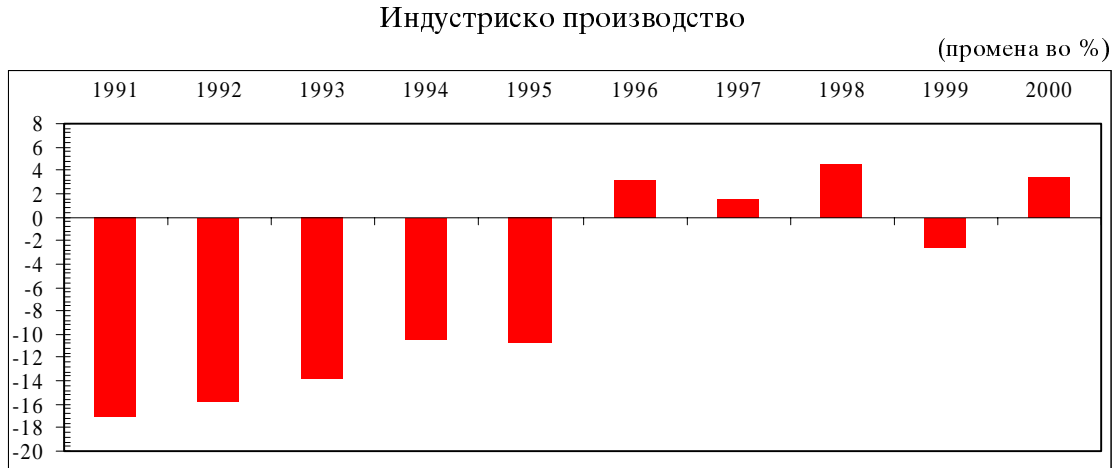
Покрај наведените гранки, во 2000 година позначителен пораст на додадената вредност беше регистриран и кај финансиските, техничките, деловните и осигурителните услуги (за 4,6%) и комуналната дејност и уредување на населби и простори (за 5,0%). Од друга страна, заживувањето на економската активност не се рефлектираше соодветно во градежништвото, земјоделството и рибарството, каде што беше реализиран реален пад од 3,0%, односно од 6,5%, соодветно.

2.2. Домашно производство

Дивергентните движења на индустриското производство во текот на 1999 година (изразена контракција во првата половина и остварена експанзија во втората половина од годината) во голема мерка го детерминира движењето на индустриското производство во 2000 година. Имено, како континуитет на поволните макроекономски услови од втората половина на 1999 година, индустриското производство во првата половина од 2000 година го продолжи растечкиот тренд, остварувајќи просечна стапка на пораст од 10,6% во периодот јануари - јуни 2000 година. Како резултат на високата споредбена основа, во втората половина од 2000 година постепено беа неутрализирани високите двоцифрени стапки на пораст на индустриското производство, регистрирани во првата половина од годината. Тоа придонесе физичкиот обем на индустриско производство во 2000 година да оствари просечна стапка на пораст од 3,5%.

Основни фактори кои го овозможува порастот на индустриското производство во 2000 година се следните: а) нормализираното снабдување со суровини и репроматеријали; б) обновениот пристап до странските пазари; в) зголемената извозна побарувачка за одделни производи (градежни материјали, тутун, пијалаци, производи од хемиската индустрија и производи од црната металургија) и респонзивноста на македонските производители на зголемената побарувачка; г) поефикасната искористеност на постојните производствени капацитети; д) зголемената продуктивноста на трудот и намалените реални трошоци по единица труд; и е) поинтензивното спроведување на структурните реформи во реалната и фискалната сфера.

Графикон 2

Структурно набљудувано, порастот на вкупното индустриско производство во текот на 2000 година во споредба со 1999 година се должи на зголемувањето на производството на материјал за репродукција за 6,8% и производството на стоки за широка потрошувачка за 0,2%. Наспроти тоа, производството на средства за работа во истиот период оствари пад од 5,2%.

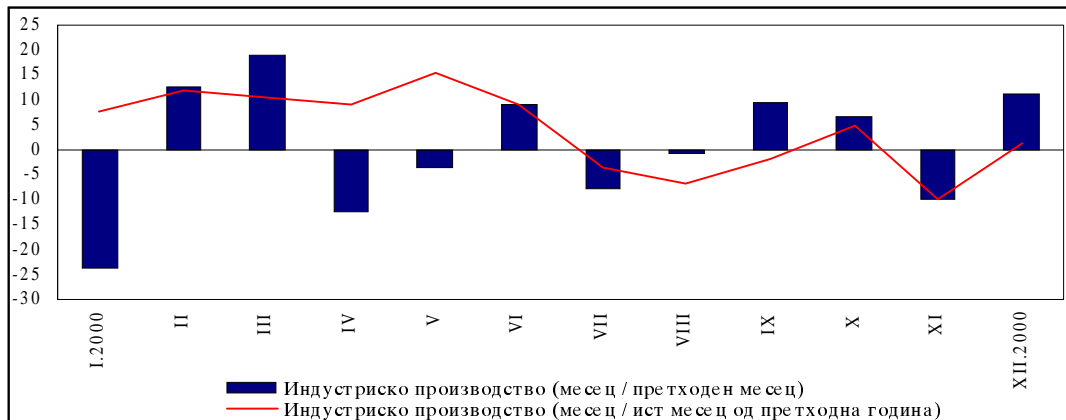
Според опфатот, од вкупно анализирани 32 индустриски гранки, во 2000 година е регистриран пораст кај 18 гранки, на кои отпаѓа 45,0% од вкупното индустриско производство. Од гранките со позначајно учество во структурата на вкупното индустриско производство, најголем пораст е остварен во производството на градежен материјал (за 38,1%) и во црната металургија (за 31,2%), пред сè поради високата извозна побарувачка за производите од овие гранки на странските пазари. Истовремено, значаен пораст е регистриран и во производството на пијалаци (за 15,9%), што од една страна, се должи на зголемената побарувачка, а од друга страна на зајакнатата конкуренција во оваа индустриска гранка. Поумерен пораст во 2000 година во однос на 1999 година е остварен во производството на обоени метали (за 14,4%) преработката на хемиски производи (за 8,6%) и производството на базни хемиски производи (за 7,8%). Од друга страна, најголем пад е регистриран во производството на кожни обувки и галантерија (за 19,5%) и во металопреработувачката дејност (за 18,1%).

Од динамички аспект, во шест месеци од годината беа остварени позитивни стапки на пораст на индустриското производство, а во исто толку месеци беа регистрирани негативни стапки на пораст. Притоа, најизразен месечен пораст беше остварен во месеците февруари (за 12,8%), март (за 19,1%) и декември (за 11,2%), а најголем пад во јануари (за 23,6%) и април (за 12,5%). Порастот на индустриското производство во февруари 2000 година се должи на поголемото производство на градежни материјали и прехранбени производи, додека високиот месечен пораст во март е резултат на зголеменото производство и преработка на откупениот тутун. Како резултат на сезонските фактори и ниската споредбена основа од ноември, во декември 2000 година беше остварена неочекувано висока позитивна стапка на пораст на индустриското производство од 11,2%. Наспроти тоа, дејството на сезонски фактори предизвика месечен пад на индустриското производство во јануари и во април.

Графикон 3

Динамика на движење на индустриското производство

(промена во %)

Физичкиот обем на земјоделско производство во Република Македонија во 2000 година беше за 6,5% помал во однос на претходната година. Од аспект на поодделните земјоделски гранки, пораст на производството е регистриран единствено во лозарството (за 13,3%). Кај сите останати земјоделски гранки производството во 2000 година во однос на 1999 година е пониско, при што најголем е падот кај полјоделството (за 10,1%). Истовремено, производството во сточарството и овоштарството е намалено за 8,7%, односно за 3,3%, соодветно.

Експанзивната економска активност во 2000 година беше придружена и со зголемена продуктивност на трудот во индустријата за 4,2% во однос на 1999 година. Во таа насока, конвергентно дејствуваа зголеменото индустриско производство (за 3,5%) и намалениот број на вработени лица во индустријата (за 4,5%). Динамички набљудувано, движењето на продуктивноста на трудот во 2000 година беше главно детерминирано од движењето на индустриското производство. Така, во периодот јануари - јуни 2000 година, како резултат на повољните услови кои придонесоа за висок пораст на индустриското производство, продуктивноста на трудот во индустријата достигна просечна стапка на пораст од 6,8%. Забавувањето на производствената активност во втората половина од годината детерминираше одредено ублажување на високата стапка на пораст. Високата продуктивност на трудот во индустријата, во услови на зголемени номинални и реални нето плати, придонесе за намалување на реалните трошоци по единица труд во просек за 4,6%, што повољно влијаеше врз конкурентноста на претпријатијата на домашниот и странскиот пазар.

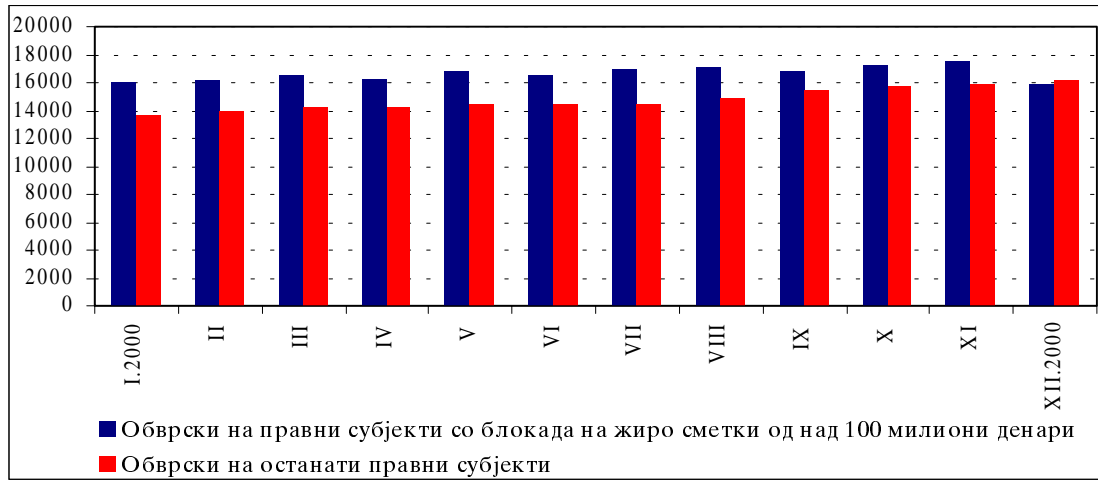
Неколкугодишниот растечки тренд на достасаните неизмирени обврски продолжи и во 2000 година, што упатува на проблемот на неликвидност и ниска финансиска дисциплина на македонските претпријатија. Така, достасаните неизмирени обврски на претпријатијата на крајот на 2000 година достигнаа 32.030 милиони денари, што е за 1.488 милиони денари, односно за 4,9% повеќе во однос на крајот на 1999 година. Притоа, просечната месечна стапка на пораст на обврските во 2000 година изнесува 1,7%. Сепак, во месеците јануари, април, јуни и декември беше регистрирано намалување на обврските на месечна основа, кое не произлезе од подобрувањето на ликвидносната состојба на претпријатијата, или од зајакнувањето на финансиската дисциплина. Имено, во согласност со аранжманот со ММФ и Светската банка за решавање на проблемот со претпријатијата загубари, во тие четири месеци беа отворени стечајни постапки за неколку правни субјекти со поединечен износ на блокада на жиро сметката над 100 милиони денари, при што нивните обврски беа отстранети од евиденцијата на Заводот за платен промет.

Ваквата мерка овозможи намалување на достасаните неизмирени обврски во овие месеци, како и остварување на релативно пониска стапка на пораст на обврските во 2000 година во однос на 1999 година.

Графикон 4

Достасани неизмирени обврски на претпријатијата

(во милиони денари)

Исто како и досега, и во 2000 година најголемиот дел од достасаните неизмирени обврски произлегува од мал број на субјекти со поединечен износ на блокада на жиро сметката над 5 милиони денари. Имено, на 643 такви субјекти отпаѓаат 28.182 милиони денари, односно 88,0% од вкупните достасани неизмирени обврски. Од тоа, на 60 правни субјекти со поединечен износ на блокада на жиро сметката поголем од 100 милиони денари отпаѓаат речиси половината од вкупните обврски (49,7%), односно 15.909 милиони денари. Кај оваа група на претпријатија, достасаните неизмирени обврски на крајот на 2000 година во однос на крајот на 1999 година се пониски за 7,0%, што е резултат на отстранувањето од евиденцијата на правните субјекти за кои беше отворена стечајна постапка.

2.3. Движење на инфлацијата

Движењето на стапката на инфлација во 2000 година беше под силно влијание на фактори од немонетарна природа, како и од ефектите од спроведувањето на структурните реформи во реалната и фискалната сфера. Тоа доведе до остварување на релативно повисока стапка на инфлација во однос на претходните неколку години, која мерена преку движењето на трошоците на животот на годишна основа (декември 2000 година / декември 1999 година) изнесуваше 6,1%. Во просек, трошоците на животот во Република Македонија во 2000 година се повисоки за 5,8% во однос на 1999 година. Задржувањето на стапката на инфлација на едноцифрено ниво претставува исклучително остварување на макроекономската политика, односно уште една потврда за успешната координација на монетарната, фискалната и политиката на плати.

Основни фактори кои влијаеја врз движењето на стапката на инфлација во 2000 година се следните:

- Континуираниот пораст на цената на суровата нафта на светскиот пазар и ап्रेसијацијата на вредноста на американскиот долар ги зголеми цените на увозните инпути на производителите на нафтени деривати во Република Македонија. Тоа неизбежно предизвика пораст на цените на производителите на

индустриски производи, кое со одредено временско задоцнување генерираше пораст на трошоците на животот и цените на мало;

б) Двократниот пораст на цената на електричната енергија - во јануари за 10% и во април како резултат на задржувањето на зимската (повисока) тарифа како единствена тарифа за пресметка на цената на електричната енергија;

в) Воведувањето на данокот на додадена вредност во април 2000 година, како дел од спроведувањето на реформите во фискалната сфера, доведе до очекувано еднократно зголемување на стапката на инфлација. Иако влијанието на ДДВ врз нивото на цените беше исцрпено веќе во наредниот месец, високата априлска стапка на инфлација неминовно се одрази врз просечната и кумулативната стапка на инфлација во 2000 година;

г) Административното зголемување на цените на одредени производи и услуги, кои се под директна контрола на Владата (ПГТ услуги, задолжително осигурување на моторните возила и сл.);

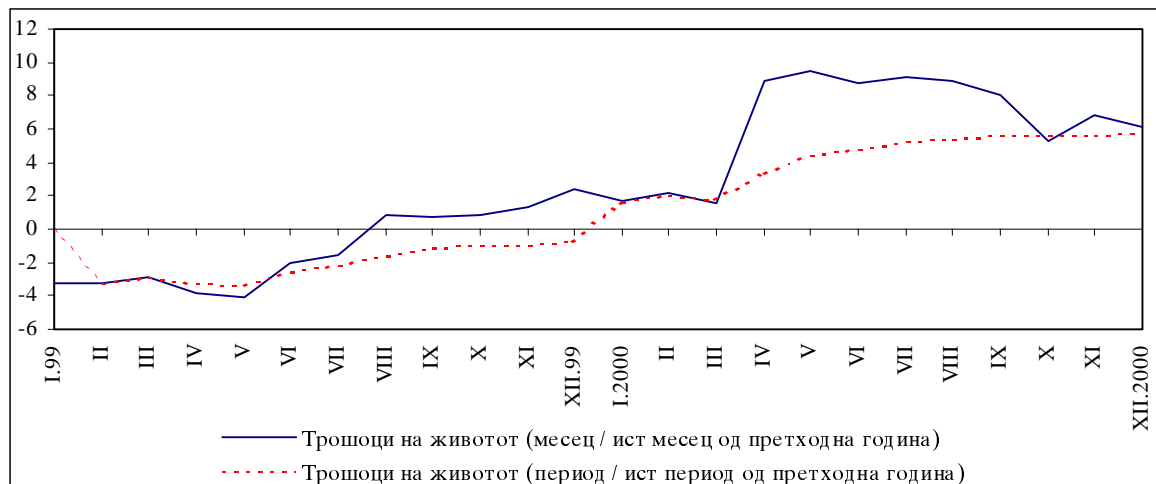
д) Ниската споредбена основа од претходната година, на што укажува остварената негативна просечна стапка на инфлација во 1999 година (-1.1%).

Значајно е да се напомене дека релативно повисоката стапка на инфлација во 2000 година има привремен карактер, со оглед на тоа што потенцијалните фундаментални генератори на инфлацијата останаа непроменети. Тоа претставува неопходен предуслов за задржување на ценовната стабилност, како најповолен амбиент за динамизирање на економската активност на долг рок.

Графикон 5

Движење на трошоците на животот

(промена во %)

Структурно набљудувано, поинтензивен пораст на годишна основа (декември 2000 година / декември 1999 година) остварија трошоците за услуги (16,1%) од трошоците за стоки (4,2%). Од аспект на пооделните групи на производи, најмногу се зголемија трошоците за сообраќајни средства и услуги (за 26,9%), што се должи како на повисоките цени на нафтените деривати, така и на зголемената цена за задолжително осигурување на моторните возила. Истовремено, поизразен пораст на годишна основа е регистриран и кај трошоците за тутун и пијалаци (за 16,1%) и за домување (за 12,3%). Повисоките трошоци за домување во најголема мерка произлегуваат од зголемените трошоци за огрев и осветление (за 14,6%), како резултат на порастот на цената на електричната енергија.

Од динамички аспект, во осум месеци од 2000 година трошоците на животот остварија пораст на месечна основа, додека во четири месеци од годината тие

забележаа намалување. Најизразени месечни флукуации беа регистрирани во месеците април (пораств од 4,1%), ноември (пораств од 1,7%) и јуни (пад од 1,2%). Високиот пораст на трошоците на животот во април првенствено е резултат на комбинираното дејство на два фактори: воведувањето на данокот на додадена вредност и задржувањето на повисоката зимска тарифа за пресметување на цената на електричната енергија наместо преминување кон пониска летна тарифа. Основен генератор на ноемврскиот пораст на трошоците на животот беше административното зголемување на цените на одредени производи кои се под директна контрола на Владата (пораств на цените на ПТТ услугите за 14,8% и на цените за задолжително осигурување на моторните возила за 10,0%). Од друга страна, падот на трошоците на животот во јуни беше детерминиран од пониските цени на земјоделските производи и од благиот пад на цените на нафтените деривати.

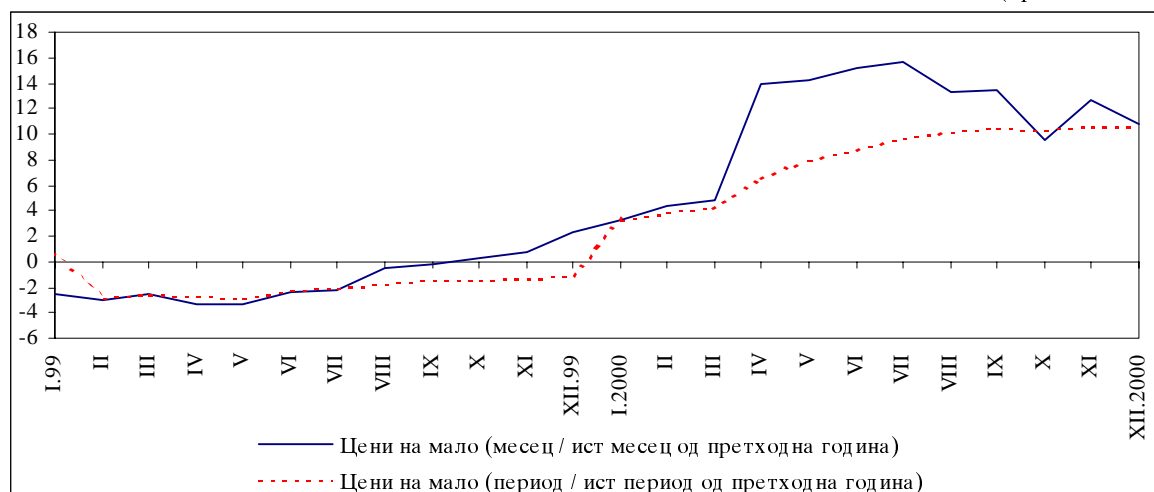
Цените на мало во 2000 година остварија поинтензивен пораст во однос на порастот регистриран кај трошоците на животот. Така, тие во декември 2000 година беа за 10,8% повисоки во однос на декември 1999 година. Во просек, цените на мало во 2000 година беа за 10,6% повисоки во однос на 1999 година. Исто како и кај трошоците на животот, порастот на цените на мало во 2000 година е последица на влијанието на нефундаментални фактори од привремен карактер. Најдобар показател за тоа е движењето на трајната стапка на инфлација од која се исклучени промените на цените на прехранбените производи, енергенсите и еднократниот ефект од воведувањето на данокот на додадена вредност во април 2000 година. Така, оваа стапка на крајот на 2000 година изнесуваше 6,6%.

Структурно набљудувано, цените на услугите остварија годишна стапка на пораст од 14,8%, додека цените на стоките се зголемија за 8,9%. Притоа, најзабележителен пораст е остварен кај цените на непрехранбените индустриски производи (за 14,7%), каде се вклучени цените на нафтените деривати, и кај цените на пијалациите (за 12,8%). Од динамички аспект, најголеми месечни промени на цените на мало се регистрирани во месеците април (пораств од 4,8%) и ноември (пораств од 2,7%), што се должи на дејството на истите фактори кои го детерминираа движењето на трошоците на животот во овие два месеци од годината.

Графикон б

Движење на цените на мало

(промена во %)

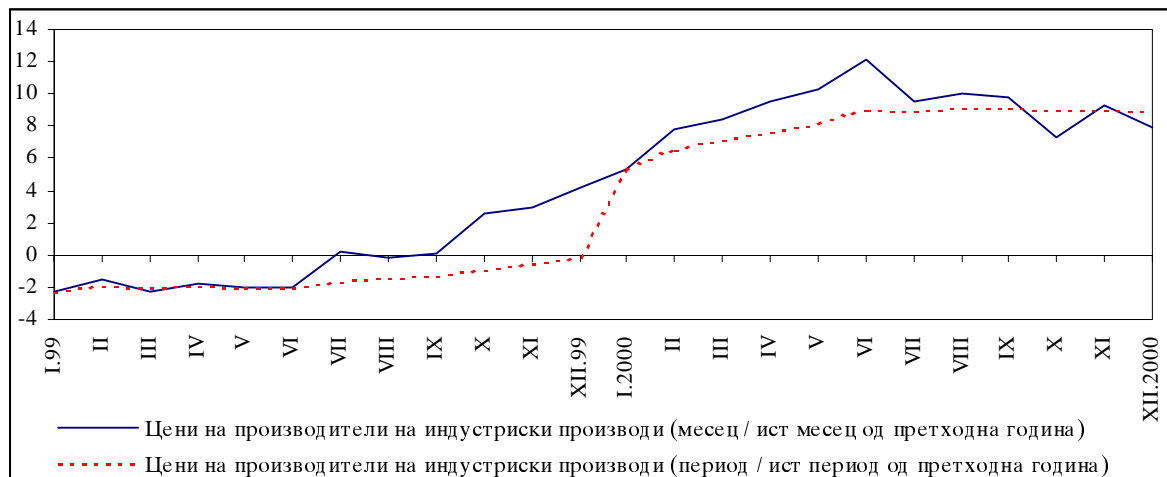
Вредноста на потрошувачката кошница за исхрана и пијалоци⁸ во 2000 година во просек изнесуваше 9.500 денари, при што таа е за 2,4% повисока во однос на просекот од претходната година. На годишна основа (декември 2000 година / декември 1999 година), таа е зголемена за 0,9%, што главно се должи на високиот пораст на вредноста на производите од групата останати прехранбени производи (за 42,4%).

Движењето на цените на производителите на индустриски производи во 2000 година беше под силно влијание на движењето на цените на нафтените деривати и цената на електричната енергија. Од друга страна, цените на нафтените деривати во Република Македонија беа детерминирани од промените на цената на суровата нафта на светските берзи, како и од континуираната ап्रेसијација на вредноста на американскиот долар. На годишна основа (декември 2000 година / декември 1999 година), цените на производителите на индустриски производи остварија стапка на пораст од 7,9%. Во периодот јануари - декември 2000 година во однос на истиот период од претходната година, цените на производителите на индустриски производи во просек се зголемија за 8,9%. Од динамички аспект, позначајно месечно зголемување беше регистрирано во месеците февруари (за 2,4%), јуни (за 2,0%) и ноември (за 2,0%).

Графикон 7

Движење на цените на производителите на индустриски производи

(промена во %)

Од структурен аспект, во 2000 година, пораст на цените е регистриран кај сите три компоненти. Притоа, најмногу се зголемија цените на производителите на материјал за репродукција (за 15,1%), додека цените на производителите на стоки за широка потрошувачка и цените на производителите на средства за работа остварија пораст од 2,1% и 0,1%, соодветно. Од поважните индустриски гранки, најмногу се зголемија цените на производителите на нафтени деривати (за 71,4%), додека поумерено зголемување е регистрирано кај цените на производителите од електростопанството (за 31,0%) и кај цените на производителите на обоени метали (за 15,8%).

⁸ Сите производи од категоријата исхрана и пијалаци, кои ја сочинуваат кошницата, се одредени како просечни месечни потреби на едно четиричлено неземјоделско домаќинство и тој список на производи е константен (исти производи - исти количества), во текот на една година.

2.4. Пазар на работна сила

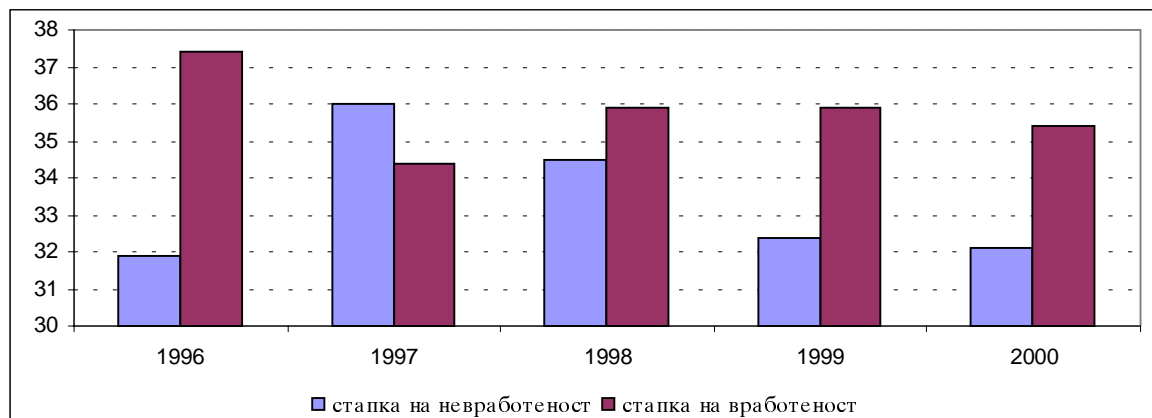
Заздравувањето на економијата и динамизирањето на економската активност во 2000 година, изразено преку високиот реален пораст на бруто домашниот производ од 5,1%, не се ефектуираа на пазарот на работна сила во правец на позначајно намалување на високата невработеност. И покрај поинтезивното спроведување на структурните реформи во 2000 година, невработеноста и понатаму останува еден од најголемите проблеми во македонската економија, што произлегува од долгорочниот карактер на т.н. структурна невработеност со која се соочува Република Македонија. Имено, преструктурирањето на македонските претпријатија не резултираше со проширување на производствената основа и креирање на нови работни места, а порастот на агрегатниот производ се должи на подоброто искористување на постоечките капацитети, повисоката продуктивност на трудот и пониските трошоци по единица производ.

Согласно Анкетата за работна сила⁹ за 2000 година, стапката на невработеност, пресметана како учество на бројот на невработени во вкупната работна сила¹⁰, изнесува 32,2%, што е само за 0,2 процентни поени помала во однос на 1999 година. И покрај тоа, во апсолутни големини, бројот на невработени лица е зголемен за 259 лица и изнесува 261.711. Тоа се должи на зголемениот број на активно население за 4.883 лица, односно за 0,6%. Од тоа, 148.994 невработени се мажи, додека 112.717 се жени. Притоа, стапката на невработеност на женското население изнесува 34,9%, додека кај машката популација таа достигна 30,5%. Од аспект на возраста, загрижувачки се податоците кои укажуваат дека највисоки стапки на невработеност се регистрирани кај населението на возраст од 15 до 19 години (60,7%), од 20 до 24 години (59,6%) и од 25 до 29 години (49,7%).

Графикон 8

Стапки на вработеност и невработеност

(во %)

Порастот на активното население, според податоците од Анкетата се рефлектираше преку пораст на бројот на вработените лица. Имено, бројот на вработени во 2000 година изнесува 549.846, што е за 4.624 лица повеќе во однос на 1999 година. Сепак, стапката на вработеност, мерена како учество на бројот на вработени лица во вкупното население над 15 години, минимално се намали и во 2000 година изнесува 35,8%. Притоа, многу поголема е стапката на вработени на машкото население (44,7%), од женското население (27,1%). Од аспект на возраста, најголем е

⁹ Анкетата е спроведена во периодот од 24 април до 7 мај 2000 година од страна на Заводот за статистика на Република Македонија. Таа се базира врз примерок од 7.200 домаќинства и е во согласност со принципите на Меѓународната организација на трудот (ILO).

¹⁰ Вкупната работна сила ги вклучува вработените и невработените лица на возраст од 15 до 80 години.

процентот на вработени кои се на возраст од 40 до 44 години (62,8%) и на возраст од 45 до 49 години (60,9%).

2.5. Фискална политика¹¹

Фискалната политика во 2000 година, даде значаен придонес во остварувањето на целите на макроекономската политика во Република Македонија. Така, преку успешната координација со монетарната политика и политиката на плати, фискалната политика беше во функција на задржување на ценовната стабилност во Република Македонија. Најзначајна карактеристика при реализација на фискалната политика во 2000 година, беше цврстата определба за спроведување на реформи во даночната сфера. Најкрупна промена беше воведувањето на данокот на додадена вредност во април 2000 година (наместо дотогашниот данок на промет). Спроведените реформи во 2000 година, резултираа со остварување на буџетски суфицит од 3,5% од БДП, наспроти првобитно проектираниот дефицит од околу 1% од БДП. Постигнатите резултати се должат на влијанието на неколку фактори: а/ исклучително високите приходи остварени од наплатата на данокот на додадена вредност; б/ намалената даночна евазија; в/ зголемената ефикасност на даночната администрација; г/ висок прилив на странски донации и трансфери за поддршка на макроекономската политика и предвидените реформи; д/ високи приходи од приватизацијата на општествениот капитал; и ё/ пониските расходи од планираните за спроведување на структурните реформи. Високите приливи во буџетот во текот на 2000 година овозможува депозитите на државата кај НБРМ да се одржуваат на високо ниво, што создаде простор за зголемување на кредитите на банките кај недржавниот сектор.

Меѓу бројните реформски мерки во фискалната сфера во 2000 година, значајно е да се напомене емисијата на државни обврзници за решавање на проблемот на старото девизно штедење, што имаше позитивен одраз врз домашното штедење. Во согласност со извршениот ребаланс на буџетот во ноември, на крајот од годината државата изврши предвремена исплата на дел од обврските по издадените државни обврзници.

2.5.1. Јавни приходи

Во 2000 година вкупните јавни приходи во Република Македонија достигнаа 103.741 милион денари, надминувајќи ги вкупните јавни расходи за 5.550 милиони денари, односно за 5,6%. Вкупните приходи на централната државна власт во Република Македонија во 2000 година изнесуваа 63.097 милиони денари и притоа се задржаа во рамките на планираното за 2000 година.

Најголем дел од приливите во буџетот потекнуваат од изворни приходи, кои во 2000 година достигнаа 56.760 милиони денари, или 90,0% од вкупните буџетски приходи. Структурно набљудувано, 51.115 милиони денари отпаѓаат на даночните приходи, а останатите 5.645 милиони денари се неданочни приходи. Во однос на планираното за 2000 година, изворните приходи на буџетот беа пониски за 0,7%, што се должи на потфрлањето во наплатата на неданочните приходи (за 9,7%), додека даночните приходи го надминаа планираното ниво (за 0,4%). Притоа, кај сите позначајни видови даночни приходи остварените приходи се повисоки од планираните, со исклучок на приходите од царини.

¹¹ Извор на податоци: Министерство за финансии.

Набљудувано од аспект на поважните даночни приходи, во 2000 година најголемо учество во вкупните буџетски приходи имаа приходите од данокот на промет и данокот на додадена вредност (27,7%), каде што е забележан пораст на учеството за 8,0 процентни поени во однос на 1999 година. Исто така, високо учество во структурата на вкупните буџетски приходи забележаа и приходите од акцизи (19,5%). Ваквата состојба се должи на високиот пораст на овие приходи, заради зголемениот увоз на акцизни стоки во периодот пред воведувањето на данокот на додадена вредност. Од останатите поважни даночни приходи, персоналниот данок учествува со 17,1%, приходите од царини учествуваа со 12,3%, додека учеството на приходите од данок на добивка изнесува 4,4%.

Неданочните приходи во 2000 година достигнаа 8,9% од вкупните приходи на буџетот, што е за 3,0 процентни поени повеќе во однос на претходната година. Зголеменото учество е резултат на високиот износ на неданочни приходи остварени од продажба на капитални средства (приватизација на општествен и државен капитал) во последниот квартал од 2000 година.

Вкупните трансфери и донации од странство во 2000 година изнесуваа 3.438 милиони денари, што претставува 5,4% од вкупните приходи на буџетот. Овие средства беа главно наменети за поддршка на макроекономската политика и спроведувањето на структурните реформи во земјата. Преку задолжување во странство во 2000 година беа обезбедени средства во износ од 2.182 милиона денари (3,5% од вкупните буџетски приходи), што е на приближно исто ниво со планираното.

Вкупните приходи на социјалните фондови во 2000 година изнесуваа 40.644 милиони денари. Приходите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување достигнаа 22.883 милиони денари, што претставува повеќе од половина од вкупните приходи на социјалните фондови. Структурно набљудувано, најголем дел од приходите на овој фонд произлегува од придонесите од плати, кои учествуваат со 68,7%. Фондот за здравство во 2000 година оствари вкупни приходи во износ од 12.642 милиона денари, при што како доминантен извор на финансирање на овој фонд претставуваат придонесите за здравствено осигурување (61,2%). Приходите на Фондот за вработување изнесуваа 5.119 милиони денари, од кои најголем дел се дотации од државниот буџет.

2.5.2. Јавни расходи

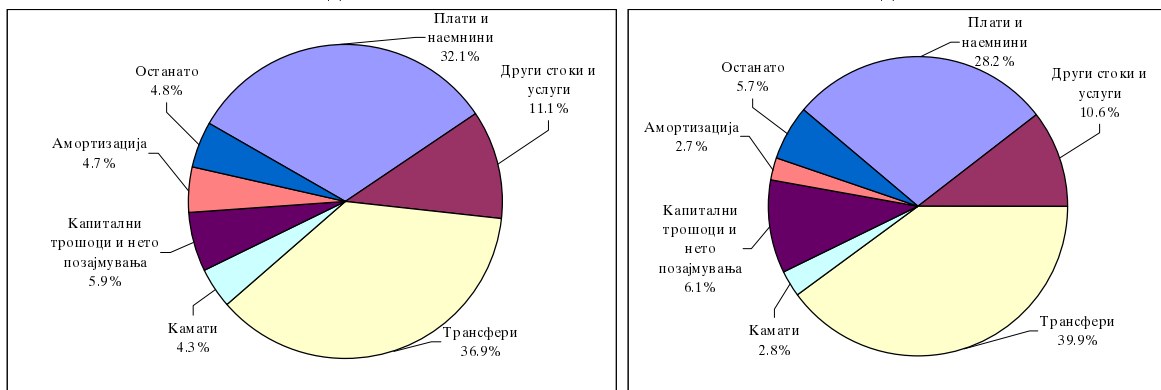
Вкупните јавни расходи во 2000 година во Република Македонија изнесуваа 98.191 милион денари. Вкупните расходи на буџетот на централната државна власт во 2000 година достигнаа 57.689 милиони денари, што е речиси идентично со планираниот износ. Како резултат на пониските расходи од приходите во буџетот, во 2000 година беше остварен суфицит во буџетот во износ од 5.408 милиони денари. Во 2000 година во структурата на буџетските расходи доминираа тековните расходи, што укажува на нивна неповолна структура.

Во 2000 година за тековни расходи беа потрошени 47.072 милиона денари, односно 81,6% од вкупните буџетски расходи. Најголем дел од нив (23.033 милиони денари) се однесуваат на расходите за трансфери, а нивното учество во вкупните расходи е повисоко за 3,0 процентни поени во споредба со минатата година. Зголемените расходи за трансфери во 2000 година се должат на зголемените трансфери кон населението, исплатата на обврзниците за старото девизно штедење и реализацијата на програмата за намалување на сиромаштијата, во согласност со ребалансот на буџетот.

Друга позначајна ставка во структурата на тековните расходи се расходите за стоки и услуги, за кои во 2000 година беа потрошени 22.423 милиони денари, односно 38,9% од вкупните буџетски расходи. Од тоа, 72,6% се однесуваат на расходи за плати и наемнини. Расходите за камати во 2000 година во целост се однесуваат на платени камати по странски обврски и изнесуваат 1.616 милиони денари.

Графикон 9

Структурно учество на компонентите на вкупните буџетски расходи 1999 година

Во 2000 година за капитални трошоци и нето позајмувања беа издвоени 5.753 милиони денари, или значајни 10,0% од вкупните буџетски расходи. Тоа првенствено се должи на зголемените инвестиции во основни средства, кои имаа позитивно влијание врз нивото на економската активност. Од останатите расходни ставки, во 2000 година отплатата на главнина на надворешен долг изнесува 1.561 милион денари, а резервите на буџетот достигнаа 156 милиони денари. Во текот на 2000 година, кај НБРМ од страна на буџетот беа депонирани 3.147 милиони денари наменети за поддршка на монетарната политика.

Вкупните расходи на социјалните фондови во 2000 година изнесуваа 40.502 милиона денари. Анализирани по одделни фондови, за потребите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во 2000 година беа потрошени 22.940 милиони денари, од кои најголем дел (86,2%) за исплата на пензии. Расходите на Фондот за здравство во 2000 година изнесуваа 12.452 милиона денари, додека расходите на Фондот за вработување достигнаа 5.110 милиони денари.

2.6. Политика на плати

Како и досега, политиката на плати во 2000 година беше во координација со останатите компоненти на макроекономската политика (фискалната и монетарната политика), делувајќи на тој начин во насока на одржување на воспоставената макроекономска стабилност во економијата. Така, во 2000 година продолжи контролата на порастот на платите кај сите правни субјекти кои не се целосно приватизирани. Со тоа, преку ограничување на личната потрошувачка се спречува притисок врз нивото на цените на мало и се оневозможува појавата на трошочна инфлација. Од микроаспект, контролата на платите овозможува одржување на конкурентската способност на домашните претпријатија спрема странство, преку оневозможување на порастот на трошоците на работењето. Имајќи предвид дека контролата на платите се однесува само на оние субјекти кои не се целосно приватизирани, таа има сè помала ефективна примена, во согласност со промените во

сопственичката структура и зголемувањето на бројот на приватизирани претпријатија во Република Македонија¹².

Номиналната просечно исплатена нето плата во 2000 година достигна 10.193 денари и во однос на претходната година беше повисока за 5,5%, што претставува поинтензивен пораст во споредба со 1999 и 1998 година, кога беше регистриран пораст од 2,9% и 3,7%, соодветно. Од структурен аспект, поинтензивен пораст е регистриран кај платите во стопанството (за 7,2%), во споредба со нестопанството (за 1,9%). Притоа, наспроти досегашната состојба на пониски плати во стопанството во однос на нестопанството, во 2000 година просечната нето плата во стопанството ја надмина соодветната во нестопанството за 3,8%. Ваквата состојба е резултат на сè помалата релевантност на контролата на платите во стопанството, поради сè поголемиот степен на приватизираност на овој сектор.

Табела 5

Исплатена нето плата по работник

	Износ во денари		Номинален пораст 2000/1999 (во %)	Реален пораст 2000/1999 (во %)
	1999	2000		
Просечна месечна плата				
Вкупно	9.664	10.193	5,5	-0,3
Стопански дејности	9.620	10.316	7,2	1,4
Нестопански дејности	9.754	9.942	1,9	-3,7
Декемвриска плата				
Вкупно	10.029	10.526	5,0	-1,1
Стопански дејности	10.126	10.759	6,3	0,1
Нестопански дејности	9.833	10.067	2,4	-3,5

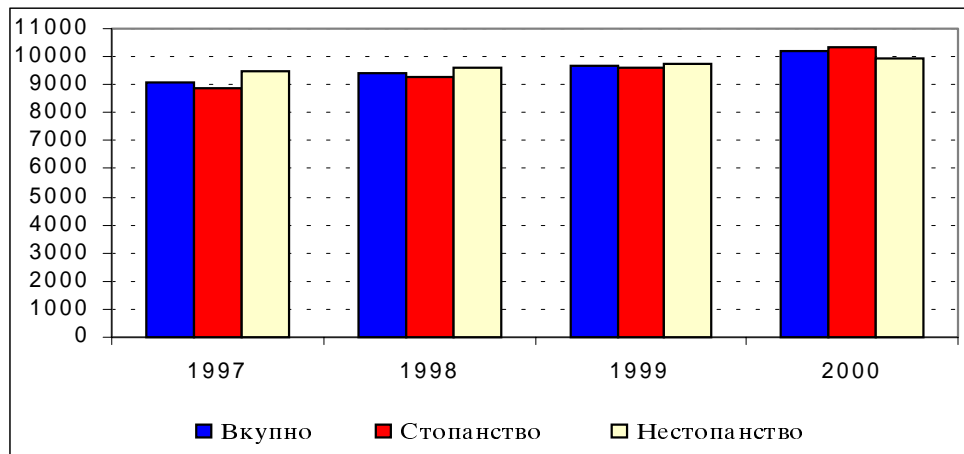
Меѓутоа, поради повисокиот пораст на трошоците на животот (за 5,8%) во однос на порастот на номиналната просечна плата, реалната просечна нето плата по работник во 2000 година е пониска за 0,3% во однос на претходната година. Тоа во целост се должи на намалените реални плати кај нестопанските дејности (за 3,4%), со оглед на зголемените плати кај стопанските дејности (за 1,4%).

¹² До крајот на 2000 година приближно 95% од приватизацијата во Република Македонија се смета за завршена. Во текот на 2000 година се приватизирани нови 128 претпријатија, наспроти приватизираните 53 претпријатија во текот на 1999 година. Заклучно со 31.12.2000 година вкупниот број на приватизирани претпријатија достигна 1.616, во кои се вработени вкупно 225.790 лица (Извор: Агенција на Република Македонија за приватизација).

Графикон 10

Номинална просечна исплатена нето плата по работник

(во денари)

Споредбата на годишна основа (декември 2000 / декември 1999 година) покажува номинален пораст на просечната нето плата по работник за 5,0%, при што поизразен е порастот на платите во стопанството (за 6,3%), во однос на нестопанството (за 2,4%). Во декември 2000 година беше регистрирана годишна стапка на инфлација од 6,1%, мерена преку порастот на трошоците на животот, што детерминираше реалната нето плата во декември 2000 година да биде пониска за 1,1% во однос на истиот месец од 1999 година. Тоа повторно се должи на падот на реалните плати во нестопанството (за 3,5%), додека платите во стопанството се реално повисоки за 0,1%.